

დimitრი სილაქაძე

საქართველოს I დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის საორგანიზაციო-საშტატო სტრუქტურისა და რიცხოვნების საკითხისათვის

საქართველოს I დემოკრატიულ რესპუბლიკაში არსებობდა ორი ტიპის შეიარაღებული ძალა, რეგულარული არმია და მოხალისეობის პრინციპზე დაფუძნებული სახალხო გვარდია, რომელიც მხოლოდ ომის დროს ექვემდებარებოდა მთავარსარდალს ჩვენს მიზანი არ წარმოადგენს, ვისაუბროთ ასეთი ტიპის შეიარაღებული ძალის მიზანშეწონილობაზე, არც გვარდიის მიერ ჩატარებული სამხედრო ოპერაციების განხილვა გვსურს. ნაშრომის მიზანია განვასაზღვროთ სახალხო გვარდიის საორგანიზაციო-საშტატო სტრუქტურა და რიცხოვნება. ჩვენი აზრით, ამ მხრივ მიუხედავად იმისა, რომ გვაქვს მეზუარული ლიტერატურისა და რუსეთის დაზვერვის მონაცემები, გარკვეული დეტალები: რეგულარულ და სარეზერვო ნაწილების ზუსტი სახელწოდებები, რაოდენობა და რიცხოვნობა, დაზუსტებას მოითხოვს, რასაც საქართველოს ცენტრალურ საისტორიო არქივში დაცული დოკუმენტების საშუალებით შევცდებით.

ქართულ მეზუარულ ლიტერატურაში მონაცემები სახალხო გვარდიის შენაერთების რაოდენობის და რიცხოვნობის შესახებ განსხვავებულია, მაგალითად, გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი ასახელებს 4 მუდმივ და 12 სარეზერვო ბატალიონს.¹ გვარდიის, იმერეთის მეორე ბატალიონის მეთაური აკაკი კვითაიშვილი კი ერთმანეთისაგან გამოყოფდა რეგულარულ ნაწილებს: საგანგებო ბატალიონი; სატყვიათმფრქვევო ბატალიონი; საპიორთა (მესანგრეთა) ერთეული, საარტილერიო ბრიგადა (ექვსი ბატარეა); ჯავშან ავტომობილთა ერთეული, საბარგო ავტომობილთა ერთეული და ცხენოსანი პოლკი (ექვსი

¹ გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი. თბ. 1927, გვ. 149.

ესკადრონი) და 20 სარეზერვო ბატალიონს.² საქართველოს რეგულარული არმიის გენერალური შტაბის უფროსი ალექსანდრე ზაქარიაძეს კი გვარდიის მხოლოდ 24 სერეზერვო ბატალიონზე აქვს საუბარი საკუთარ მოგონებებში.³ გენერალი ილია ოდიშელიძე კი წერდა, რომ გვარდიას მხოლოდ 17 ბატალიონის მობილიზება შეეძლო (თითოეულში არა უმეტეს 500 კაცისა) და სამი ესკადრონი, ცხენოსნისა.⁴

საბჭოთა რუსეთის სტრატეგიული დაზვერვის 1921 წლის პირველი იანვრის მონაცემებით, სახალხო გვარდია შედგებოდა: ერთი მუდმივი და 23 სარეზერვო ქვეითი ბატალიონისაგან. ცხენოსანი პოლკისაგან, რომელსაც ომის დროს მეორე ცხენოსანი პოლკი დაემატებოდა. ასევე სამი დივიზიონისაგან შემდგარი საარტილერიო ბრიგადისა (სულ 7 ბატარეა) და ტექნიკური ნაწილები: საინჟინრო, სარკინიგზო და ჯავშანავტომობილთა ასეულები.⁵ ზემოთ ჩამოთვლილი არც ერთი წყარო გვარდიელთა რიცხოვნობას არ განსაზღვრავს, საბჭოთა რუსეთის სამხედრო ატაშე საქართველოში პავლე სიტინი კი თავის საიდუმლო მოხსენებაში სათაურით – „საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალები“ ქვეითი ბატალიონების რიცხვს, საგანგებო ქვეითი და სარეზერვო ბატალიონების ჩათვლით 16 ერთეულით განსაზღვრავს. თითო ბატალიონის რიცხოვნობას კი 800-1000 კაცით, ხოლო სრულ სამობილიზაციო შესაძლებლობებს 15 000 გვარდიელთ.⁶

² ა. კეიტიანიშვილი. რუსეთ-საქართველოს ომი 1921 წელს საქართველოს ოკუპაცია რუსეთის მიერ. ჟურნ.: „განთიადი“. თბ. 1990. №2, გვ. 177.

³ აღ. ზაქარიაძე. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (1917-1921). გ. შარაძე. ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია. ტ. IV. თბ. 2003, გვ. 242.

⁴ ი. ოდიშელიძე. საქართველოს დამარცხების მიზეზები. გ. შარაძე. ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია. ტ. VI. თბ. 2005, გვ. 384. ოდიშელიძის მოხსენება, გამოქვეყნებულა, პარიზში გამოშვებულ რუსულენოვან ჟურნალ „კავკაზისა“ და ბერლინში გამოშვებულ ქართულენოვან ჟურნალ „კლდის“ 1935-36 წლის ნომერებში. გენერალი ამ დროისათვის გარდაცვლილი იყო.

⁵ Материалы стратегической разведки РСФСР. Грузия. Данные о вооруженных силах и краткой обзор политического, экономического и международного положения Грузии (По состоянию к 1 Января 1921 Г.). М. 1921. გვ. 27-28.

⁶ საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი (შემდგომში სცსა). ფონდი. 1874. (საქართველოში რსფსრ სრულუფლებიანი წარმომადგენლობის სამხედრო ატაშეს ფონდი) აღწერა №1. საქმე. 5 ფურც. 24-25, 32. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს დოკუმენტი საქართველოს შეიარაღებული ძალების შესახებ ძალიან საინტერესო და მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს. გარდა რუსეთის სამხედრო ატაშეს ფონდისა, ეს საქმე დაცულია საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხედრო სამინისტროს ფონდში № 1969. აღწერა 1. საქმე 670. ჩვენთვის უცნობია ეს არქივარიუსის შეცდომაა, თუ თავის დროზე ქართულმა დაზვერვამ ხელში ჩაიგდო ეს დოკუმენტი და ამიტომაც არის მოთავსებული სამხედრო სამინისტროს გე-

რუსული საბჭოთა ისტორიოგრაფია, ყოველგვარი წყაროს მითითების გარეშე განსაზღვრავს სახალხო გვარდიელთა მხოლოდ რიცხოვნობას 34 400 ქვეითითა და 500 ცხენოსნით.⁷

ქართული მხრიდან გვარდიის ორგანიზაციას პირველად შეეხო, რომან მკურნალი,⁸ ნარკვევში – „მიზეზნი ჩვენი დამარცხებისა“, რომელიც დაიბეჭდა 1934 წელს ბერლინში გამომავალ ქართულ პეიოდულ გამოცემა კლდის 2-6 ნომრებში და ეხებოდა საბჭოთა რუსეთის მხრიდან საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაციას. რომან მკურნალი წერდა, რომ გვარდიაში იყო 18 ქვეითი ბატალიონი (18 000 ზიშტი, თუმცა, მისი მონაცემებით, ქვეითი ნაწილები საბჭოთა რუსეთთან ომის დროს მხოლოდ 7000-8000 კაცს ითვლიდა), ცხენოსანი დივიზიონი (500 ხმალი, რეალურად კი 300), 1 საარტილერიო ბრიგადა, (2 დივიზიონი, 16 ზარბაზანი), ჯავშანმატარებელთა 1 დივიზიონი.⁹ ისტორიკოსი მიხეილ ბახტაძე, ნაშრომში – „ბრძოლა თბილისის დაცვისათვის 1921 წლის საქართველო-რუსეთის ომის დროს“ გვარდიის შენაერთთა ჩამოთვლისას იმეორებს აკაკი კვიტაიშვილის მონაცემებს, თუმცა ფრჩხილებში უთითებს, რომ სხვა მონაცემებით სარეზერვო ბატალიონების რაოდენობა 23-ს აღწევდა და არა ოცს, როგორც მემუარშია წარმოდგენილი.¹⁰ ისტორიკოსი გიორგი ანჩაბაძე კი აღნიშნავს, რომ გვარდიაში იყო რეგულარული ნაწილების: ერთი ქვეითი ბატალიონი, ცხენოსანი პოლკი, საარ-

ნერალური შტაბის საქადალდეში. ჩვენი აზრით ამ დოკუმენტის მოკლე შინაარსი, გამოქვეყნებული აქვს მალხაზ მაცაბერიძეს. მართალია ის არ მიუთითებს საარტილერიო მონაცემს, მაგრამ საკუთარ მოხსენებაში, რომელიც შემდგომ დაიბეჭდა დასძენს, რომ ქართული არმიის ხარვეზებზე მიუთითებდა საბჭოთა რუსეთის დაზვერვა (იხ: მ. მაცაბერიძე. 1921 წლის გაკვეთილები: არმიის ბრძოლისუნარიანობა მის მშენებელთა გონიერებასა და კეთილსინდისიერებაზეა დამოკიდებული. რუსეთ-საქართველოს 1921 წლის ომი: შედეგები და გაკვეთილები. თბ. 2009, გვ. 5); ჩვენთვის ცნობილია, რუსეთის საბჭოთა დაზვერვის ორი მონაცემი ქართული არმიის შესახებ: საბჭოთა რუსეთის სტრატეგიული დაზვერვის 1921 წლის 1 იანვრის მონაცემები და რუსეთის სამხედრო ატაშეს მიერ შედგენილი დოკუმენტი, მალხაზ მაცაბერიძის მიერ გამოქვეყნებული მოხსენება სწორედ ამ უკანასკნელთან პოვნებს მსგავსებას.

⁷ А. Б. Кадышев. Интервенция и гражданская война в Закавказье..., 1960, გვ. 386; მ. ტრასკუნოვი. საბრძოლო თანამეგობრობის სახელოვანი ფურცლები (XI წითელი არმიის ისტორიიდან). თბ. 1962.

⁸ ამ ფსევდონიმის უკან მდგარი პიროვნების იდენტიფიკაციის სპეციალური კვლევა ჩვენ არ გვიწარმოებია.

⁹ რომან მკურნალი. მიზეზნი ჩვენი დამარცხებისა. გ. შარაძე. ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია. ტ. VI, გვ. 329.

¹⁰ მ. ბახტაძე. ბრძოლა თბილისის დაცვისათვის 1921 წლის საქართველო-რუსეთის ომის დროს. თბ. 2009, გვ. 17.

ტილერიო ბრიგადა, ტექნიკური ნაწილები და 23 სარეზერვო ქვეითი ბატალიონი.¹¹ ანჩაბაძე არ უთითებს, მისი მონაცემების წყაროს, თუმცა მისი მონაცემები ზუსტად ემთხვევა საბჭოთა რუსეთის სტრატეგიული დაზრვერვის მონაცემებს, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ავტორი სწორედ ამ წყაროს უნდა დაყრდნობოდა.

როგორც ვხედავთ, წყაროებსა და ისტორიოგრაფიაში ერთმანეთისაგან განსხვავებული მონაცემები გვხვდება. არ არსებობს ზუსტი პასუხი, გვარდიის რეგულარულ და სარეზერვო ნაწილების ზუსტ რაოდენობაზე, შიდა სტრუქტურაზე, დასახელებასა თუ რიცხოვნობაზე. ამ კითხვებზე პასუხის გაცემას – შევეცდებით ცენტრალური საისტორიო არქივის, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელი კრებისა და სახალხო გვარდიის მთავარი შტაბის ფონდებში მმოპოვებული დოკუმენტების მეშვეობით.

საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ 1918 წლის 2 ივლისს მიიღო კანონი „საქართველოს რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის შესახებ“. კანონის მიხედვით, გვარდიის მიზანი დამოუკიდებელი რესპუბლიკის, მისი დამოუკიდებლობის და თავისუფლების დაცვას შეადგენდა. გვარდიაში სამსახური შეეძლო ნებისმიერ მოქალაქეს, რომელიც არ ირიცხებოდა ნამდვილ სამხედრო სამსახურში, სახალხო გვარდიელი ვალდებული იყო მთავრობის მოწოდებისთანავე გამცხადებულიყო საკუთარ რაიონულ შტაბში, იმ იარაღით და აღკაზმულობით, რომელიც მას ჰქონდა მიბარებული შტაბისაგან. მოხალისეთათვის გვარდიაში სამსახური უსასყიდლო იყო, თუმცა სამსახურებრივი მოვალეობის აღსრულების დროს მას ეძლეოდა მთავრობისაგან დახმარება. ხოლო ინსტრუქტორები და ოფიცრები იღებდნენ სახალხო გვარდიის მთავარი შტაბისაგან მიღებულ ჯამაგირს. უმაღლესი მმართველი ორგანო იყო მთავარი შტაბი, რომელსაც ირჩევდა მთავრობის თავმჯდომარე მათ მიერვე წარმოდგენილ კანდიდატებისაგან. მთავარი შტაბი რეგიონებში ფუნქციონირებას ახდენდა რეგიონალური შტაბების მეშვეობით. სახალხო გვარდიის გაწვევა შეეძლო მთავრობის თავმჯდომარეს, თუ მისთვის შეუძლებელი იყო ამ უფლებით სარგებლობა, გვარდიის გამოწვევა უფლება ჰქონდა ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარეს. საგანგებო ვითარებაში ამ ფუნქციით სარგებლობა შეეძლო მთა-

¹¹ გ. ანჩაბაძე. საქართველოს სამხედრო ისტორიის საკითხები (1921 წლამდე). ქართული ჯარი 1918-1921 წლებში. თბ. 2010, გვ. 180-181; გ. ანჩაბაძის „ქართული ჯარი 1918-1921 წლებში“ პირველად დაიბეჭდა მისივე ნაშრომში – „სამხედრო ისტორია“. ლექციების კურსი. თბ. 2002.

კარ და რაიონულ შტაბებს.¹² 1919 წლის დეკემბერში დამტკიცდა ახალი კანონი სახალხო გვარდიისა, სადაც ზუსტად გაიწერა გვარდიის რეგულარული ნაწილების სახელწოდებები, საორგანიზაციო-სამტატო სტრუქტურა და რიცხოვნობა. ზუსტად იყო განსაზღვრული სარეზერვო ბატალიონების რაოდენობა, სახელწოდებები, თუ რომელ ოლქში უნდა შეკრებილიყვნენ და რომელი რაიონებიდან. ასევე დაზუსტებული იყო ამ ბატალიონების მშვიდობიანი დროის შტატები. სარეზერვო შენაერთების საომარი დროის რიცხოვნობის საკითხი განსაზღვრული იყო კანონპროექტში, რომელიც შეიმუშავა და დაამტკიცა გვარდიის მთავრმა შტაბმა და დამფუძნებელი კრების სამხედრო კომისიამ. თუმცა, როგორც ჩანს, კანონის მიღების პროცესში, თავი შეიკავეს ამგვარი დაზუსტებისაგან, მაგრამ, ჩვენი აზრით, კანონპროექტში მითითებული რიცხვები ყველაზე ახლოს უნდა იყოს გვარდიის სამობილიზაციო შესაძლებლობებთან, რადგანაც კანონპროექტზე მუშაობისას, ეს რიცხვები, ბუნებრივია, თავისით არ დაიბადებოდა და კონკრეტულ მონაცემებს დაეყრდნობოდა, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ გვარდია ყველა სამხედრო კონფლიქტის დროს ახერხებდა ზუსტად კანონში ან კანონპროექტში განსაზღვრული რაოდენობის ჯარისკაცების გამოყვანას ბრძოლის ველზე.

ახალი კანონის მიხედვით, კიდევ უფრო დაკონკრეტდა გვარდიის მმართველობის დეტალები. სახალხო გვარდიის მმართველ ორგანოდ დარჩა მთავარი შტაბი, რომელიც შემდგებოდა 21 წევრისაგან; მათ ირჩევდა გვარდიის ყრილობა ერთი წლის ვადით და ამტკიცებდა მთავრობა, მთავარი შტაბი პირდაპირ ექვემდებარებოდა რესპუბლიკის მთავრობას მთავრობის თავმჯდომარის საშუალებით, მთავრობის სხდომებზე გვარდიის წარმომადგენელს ჰქონდა სათათბირო ხმა.¹³ წინა კანონისაგან განსხვავებით, მთავარ შტაბს ემორჩილებოდა საოლქო შტაბები, ხოლო ამ უკანასკნელს სარაიონო შტაბები. სარაიონო შტაბებს ერთი წლის ვადით ირჩევდა ადგილობრივ რაიონის გვარდიელთა საზოგადო კრება, ხოლო საოლქო შტაბს ამავე ვადით მთელი ოლქის გვარდიელთა კრება, რასაც საბოლოოდ ამტკიცებდა მთავარი შტაბი.¹⁴ ახალი კანონით, გვარდიის გაწვევის უფლება დარჩა მთავრობის თავმჯდომარეს, რომელსაც მთავარი შტაბის საშუალებით უნდა განეხორციელებინა

¹² საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული. თბ. 1990, გვ. 15-18.

¹³ სცსა. ფონდი №1833 (საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელი კრების ფონდი). აღწერა 1. საქმე 365. ფურც. 90.

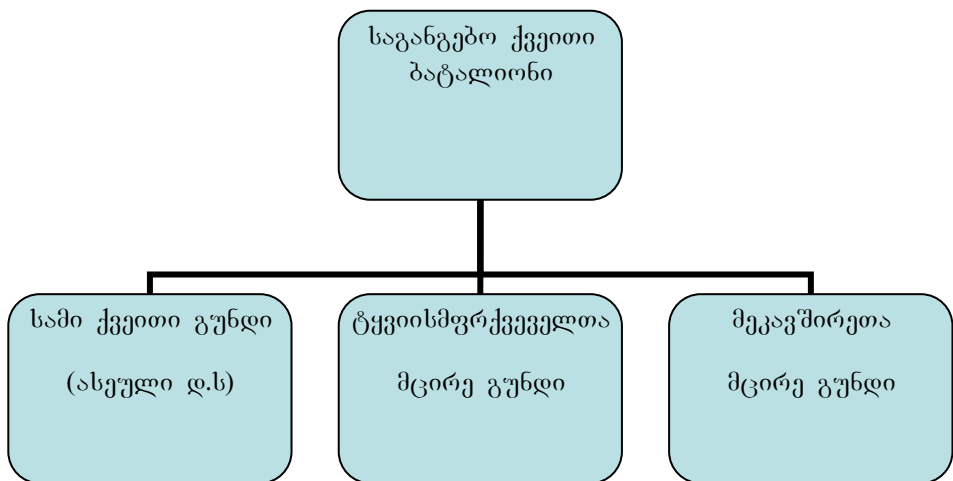
¹⁴ სცსა. ფონდი №1833. აღწერა 1. საქმე. 365 ფურც. 90.

გვარდილების მობილიზაცია, უკიდურეს შემთხვევაში ამ უფლებით შეიძლება
ესარგებლა საკანონმდებლო ორგანოს თავმჯდომარეს და თვით მთავარ
შტაბს, მაგრამ არა საოლქო და რაიონულ შტაბებს.¹⁵ ამ შტაბებში
სხვადასხვა პროფესიის 1096 ადამიანი მუშაობდა.¹⁶

გვარდიაში შედიოდა შემდეგი რეგულარული ნაწილები:

1. საგანგებო ქვეითი ბატალიონი – 538კაცი.

ამ ბატალიონის შიდა სტრუქტურას სქემატურად შემდეგნაირად გამოვსახავთ:

17

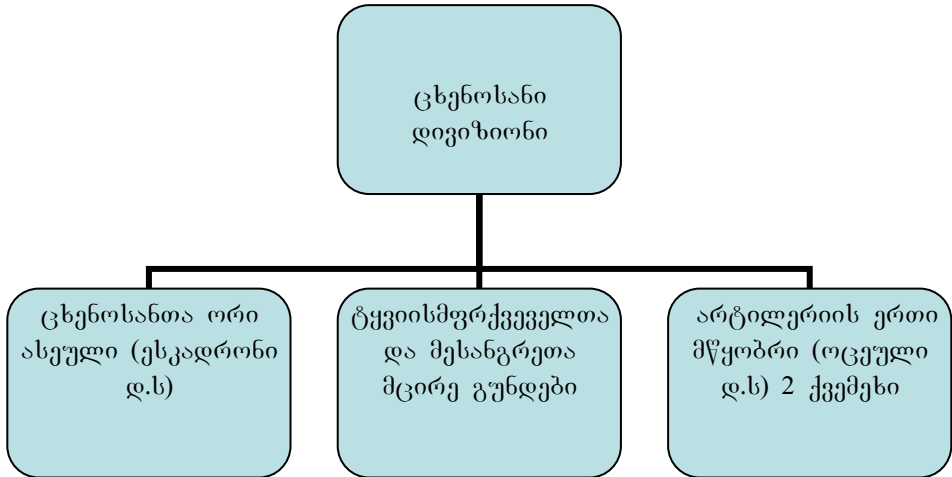
¹⁵ სცსა. ფონდი №1833. აღწერა 1. საქმე 365 ფურც. 90.

¹⁶ სცსა. ფონდი №1833. აღწერა 1. საქმე 365. ფურც.91-93;101-106.

¹⁷ სცსა. ფონდი №1833. აღწერა №1. საქმე. 365. ფურც. 95.

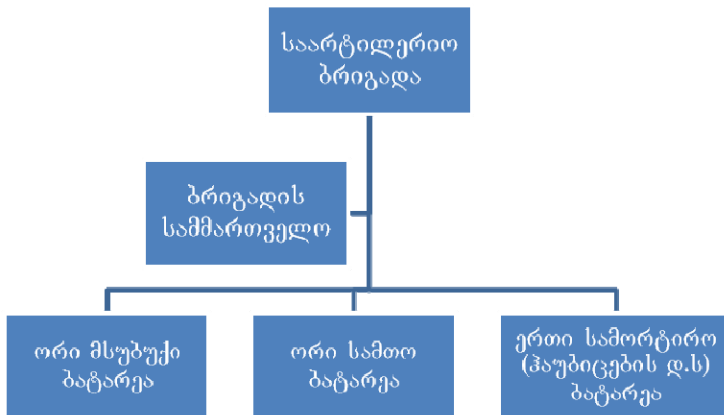
2. სახალხო გვარდიის ცხენოსანი დივიზიონი – 456 კაცი.

დივიზიონის შიდა სტრუქტურას სქემატურად შემდეგნაირად გამოვსახავთ¹⁸:

3. სახალხო გვარდიის საარტილერიო ბრიგადა – 612 კაცი. 20 ქვემეხი.

ბრიგადის შიდა სტრუქტურას სქემატურად შემდეგნაირად გამოვსახავთ¹⁹:

¹⁸ სცსა. ფონდი №1833 აღწერა 1 საქმე 365. ფურც. 96.

¹⁹ სცსა. ფონდი №1833 აღწერა 1 საქმე 365. ფურც. 98-100.

4. გვარდიის საგანგებო ტყვისმფრქვეველთა რაზმი – 157კაცი.²⁰

5. გვარდიის ჯავშნოსან ავტომობილთა გუნდი – 89კაცი. 4 ჯავშნოსანი.²¹

6. სახალხო გვარდიის ჯავშნიანი რკინიგზის რაზმი – 114კაცი, 2 ჯავშანმატარებელი.²²

7. სახალხო გვარდიის საინჟინრო გუნდი – 77კაცი.

1920 წელს გვარდიის პირად შემადგენლობაში მცირე ცვლილება მოხდა: საარტილერიო ბრიგადაში შემაგულ ორ სამთო ბატარეის შტატს დაემატა 35-35 კაცი. იმის გამო, რომ საარტილერიო ბრიგადამ მიიღო ორი ახალი ჰაუბიცა და შეიქმნა ერთი ახალი საარტილერიო მწყობრი, ჯავშანმატარებელთა რაზმს მიემატა კიდევ ერთი ჯავშანმატარებელი.²³ 1920 წლის შემოდგომისათვის კი გვარდიას 4 ჯავშანმატარებელი: 1. „რესპუბლიკელი“; 2. „მუშა“; 3. „სიკვდილი ან გამარჯვება“ და 4. „თავისუფლების სიმაგრე“ ჰყავდა.²⁴ ამავე წელს გვარდიის შემადგენლობაში შევიდა სატანკო დივიზიონი, რომელში შედიოდა ორი ინგლისური ტანკი Mark-V.²⁵

ამრიგად, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარ-

²⁰ სცსა. ფონდი №1833 აღწერა 1 საქმე 365. ფურც. 96.

²¹ სცსა. ფონდი №1833 აღწერა 1 საქმე 365. ფურც. 97.

²² სცსა. ფონდი №1833. აღწერა 1. საქმე 365. ფურც. 98.

²³ სცსა. ფონდი №1833. აღწერა 1. საქმე 1036. ფურც. 18.

²⁴ სცსა. ფონდი №1974. აღწერა 1. საქმე 5 ფურც. 38: რუსეთის სამხედრო ატაშეს ინფორმაციის გარდა №4 ჯავშანმატარებლის არსებობას ადასტურებს, ვალოდია გოგუაძის ერთ-ერთ წერილში დაცული გენერალ კვინიტაძის ბრძანება სადაც გენერალი მადლობას უხდის №4 ჯავშანმატარებლის მეთაურს ალფეს გოგუაძეს (ვალოდია გოგუაძის ძმა) და მთელ პირად შემადგენლობას. იხ: გ. გოგუაძე. გენ. ჩხეიძის წერილის გამო. გ. შარაძე ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია. ტ. VI, გვ. 101

²⁵ ჩვენ არა გვაქვს ზუსტი მონაცემი სატანკო შენაერთის საორგანიზაციო-საშტატო სტრუქტურის შესახებ, თუმცა ჩვენ ხელთ არსებული დოკუმენტებიდან ცნობილია, რომ სატანკო დივიზიონი (რაზმი) გვარდიის შემადგენლობაში შედიოდა. იხ: სცსა. ფონდი №1969. აღწერა. 2 საქმე. 92. ფურც. 28 (ამ დოკუმენტში გენერალი მდივანი ითხოვს გვარდიის მთავარი შტაბისაგან რაღაც ერთ-ერთ გვარდიელს მიეცეს შევსება); სახალხო გვარდიის მთავარი შტაბის ბრძანება 4 ოქტომბერი. 1920წელი. ვალიკო ჩუბინიძე. მოგონება.წიგნი მეორე. პარიზი.1953 გვ.125 ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმის არქივი, გურამ შარაძის კერძო კოლექცია (აღნიშნულ დოკუმენტში ნაჩვენებია მთავარი შტაბის ბრძანებები სატანკო დივიზიონის პირადი შემადგენლობის მიმართ); ტანკების რაოდენობის და ტიპის განსაზღვრისას ვიხელმძღვანელო: **David Bullock**. Armored units of the Russian Civil War. Red Army. Great Britain. 2006. გვ. 41.

დიის რეგულარული ნაწილების პირადი შემადგენლობა ითვლიდა – 2113 კაცს, 24 ქვემეხს, 4 ჯავშანავტომობილს და 4 ჯავშანმატარებელს და 2 ტანკს.²⁶

სახალხო გვარდიის სარეზერვო ნაწილები 1919 წლის შტატების მიხედვით ითვლიდა 18 ქვეით ბატალიონს. მშვიდობიანობის დროს ამ ბატალიონებში ირიცხებოდა მცირერიცხოვანი კადრები ოფიცრებისა და ჯარისკაცებისა, ხოლო ომის დროს ეს კადრები მცირე დროში, 24-48 საათში, უნდა გაშლილიყვნენ ჩვეულებრივ ბატალიონებად. მშვიდობიანობის დროის კადრების ზუსტი რიცხოვნება ჩვენთვის ცნობილია. ხოლო, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ ომის პერიოდის შტატები დამფუძნებელი კრების სამხედრო კომისიის მიერ დამტკიცებულ კანონპროექტში იყო განსაზღვრული, მაგრამ კანონში აღარ შეუტანიათ.

სარეზერვო ბატალიონების მშვიდობიანობისა და ომის დროის შტატები:

ოლქი	რაიონი	ბატალიონის სახელწოდება	მშვიდობ იანი დროის შტატი	ომის დროი ს შტატი
თბილისის	ნაძალადეგ-ეროვის უბანი.	თბილისის პირველი ბატალიონი	11 კაცი	600 კაცი
თბილისის	სადგურ-რკინიგზის და ვერის.	თბილისის მეორე ბატალიონი	11 კაცი	600 კაცი
თბილისის	სართიჭალის, ავლაბრის და ნავთლუდის.	თბილისის მესამე ბატალიონი	11 კაცი	600 კაცი
თბილისის	ბორჩალოს, მანგლისის.	თბილისის მეოთხე ბატალიონი	71 კაცი	750 კაცი
გარეკახეთის	საგარეჯოს და მარტყოფის.	გარეკახეთის ბატალიონი	61 კაცი	?
თელავის	თელავის, ალაზნის გალმა, თიანეთის.	კახეთის პირველი ბატალიონი	71 კაცი	600 კაცი
სიღნაღის	სიღნაღის, ჰერეთის და გურჯაანის.	კახეთის მეორე ბატალიონი	71 კაცი	450 კაცი

²⁶ პირადი შემადგენლობის რიცხვს აკლია, ორი ჯავშანმატარებლის, ერთი საარტილერიო მწყობრისა და სატანკო დივიზიონის მეზრძოლთა რიცხვი, რაც ჩვენთვის უცნობია.

**დიმიტრი სილაქაძე. საქართველოს I დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო
გვარდიის საორგანიზაციო-საშტატო სტრუქტურა და რიცხოვნების
საკითხისათვის**

ღუშეთის	ღუშეთის და ყაზბეგის.	ღუშეთის ბატალიონი	81 კაცი	600 კაცი
გორის	გორის, ცხივნალის და ქვემოჭალის.	ქართლის პირველი ბატალიონი	81 კაცი	750 კაცი
?	ხაშურის და ბორჩალოს (სავარუდოდ უნდა იყოს ბორჯომის დ.ს)	ქართლის მეორე ბატალიონი	71 კაცი	600 კაცი
ახალციხის	ახალციხის და ახალქალაქის	ახალციხის ბატალიონი	71 კაცი	450 კაცი
ქუთაისის	ქუთაისის, რაჭის, ჭრეხალის და ლენხუმის.	იმერეთის პირველი ბატალიონი	163 კაცი.	750 კაცი.
სამტრედიის	სამტრედიის და ხონის	იმერეთის მეორე ბატალიონი	71 კაცი	750 კაცი
შორაპნის	შორაპნის და ჭიათურის.	იმერეთის მესამე ბატალიონი.	61 კაცი	450 კაცი
სენაკის	სენაკის, აბაშის, ბანძა-ფოთის	სამეგრელოს პირველი ბატალიონი	83 კაცი	600 კაცი
?	ზუგდიდის და წალენჯიხის	სამეგრელოს მეორე ბატალიონი	59 კაცი	600 კაცი
სოხუმის	სოხუმის, გუდაუთის და სამურზაყანოს.	სოხუმის ბატალიონი	71 კაცი	450 კაცი
ოზურგეთის	ოზურგეთის, ლანჩხუთის და ჩოხატაურის.	გურიის ბატალიონი	81 კაცი	750 კაცი
სულ: 18 ოლქი	44 რაიონი	18 ბატალიონი	1200 კაცი	10350 კაცი²⁷

²⁷ სცსა. ფონდი №1833. აღწერა 1. საქმე 365. ფურც. 94 (აქ მოცემულია, მშვიდობიანობის დროის კადრები, ოლქებისა და რაიონების დასახელება, გარდა ოლქებისა საიდანაც გამოდიოდა ქართლისა და სამეგრელოს მეორე ბატალიონები. დოკუმენტში მოცემულია ბატალიონების ზუსტი სახელწოდებები.); სცსა. ფონდი №1970 (საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავარი შტაბის ფონდი). აღწერა №2. საქმე 8. ფურც. 12; ფონდი №1833. აღწერა. 1. საქმე 365. ფურც. 4 (ამ

რეზერვის 18 ბატალიონს, 1920 წელს ბათუმიდან ბრიტანელების გასვლის შემდეგ დამატა ახალი ბათუმის სახალხო გვარდიის ბატალიონი.²⁸ ამრიგად საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიაში დამოუკიდებლობის დაკარგვამდე ირიცხებოდა 19 სარეზერვო ბატალიონი, რომელთაგანაც ჩვენთვის ცნობილია ჩვიდმეტის სამობილიზაციო შესაძლებლობა – 10 350 კაცს შეადგენდა. ხოლო თუ, ვივარაუდებთ, რომ გარეკახეთისა და ბათუმის ბატალიონებში მინიმუმ 500-600 გვარდიელი იქნებოდა, რეზერვის ბატალიონების რიცხოვნობა დაახლოებით 11 500 კაცამდე გაიზრდება.

ჩვენთვის გასაგებია ის ფაქტი, რომ მეშუაარულ ლიტერატურისა და რუსული დაზვერვის მონაცემები სახალხო გვარდიის შესახებ 100%-ით ზუსტი ვერ იქნებოდა, მოგონებებისა და დაზვერვის სპეციფიკიდან გამომდინარე. აქვე აღსანიშნავია, რომ ქართველ სამხედრო პირთა მეშუაარებში ხშირ შემთხვევაში, გვარდიის ბატალიონებს მოიხსენიებენ არა ოფიციალური სახელწოდებით არამედ გასაწვევი ადგილის მიხედვით. მაგალითად აკაკი კვიტაიშვილი სამეგრელოს მეორე ბატალიონს უწოდებდა – ზუგდიდის ბატალიონს, ხოლო ქართლის I და მეორე ბატალიონებს – გორისა და ხაშურის ბატალიონებად მოიხსენიებდა, ისევე როგორც გენერალი მაზნიაშვილი.²⁹ როგორც ჩანს, გვარდიის ბატალიონებს არაოფიციალურ თუ ოფიციალურ საუბარსა და მიმოწერაში ორნაირი სახელწოდებით მოიხსენიებდნენ. ჩვენი აზრით, სწორედ ამან შეიყვანა რუსული სტარატეგიული დაზვერვა შეცდომაში, როდესაც იმერეთის II და სამტერდიის ბატალიონები ცალ-ცალკე აქვთ შეტანილი ჩამონათვალში, ისევე როგორც: იმერეთის III და შორაპნის, კახეთის I და თელავის, კახეთის II და სიღნაღის. ხოლო გურიის ერთი ბატალიონის ნაცვლად, ჩამონათვალში შეტანილია ორი ბატალიონი.³⁰ რუსეთის სამხედრო ატაშე კი, მის მიერ ჩამოთვლილი ბატალიონების უმრავლესობას, გაწვევის

ორ საქმეში მოცემულია ომის პერიოდის შტატები, რომელიც როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ განსაზღვრული იყო კანონპროექტში. კანონპროექტში საერთოდ არ იყო შეტანილი გარეკახეთის ბატალიონი).

²⁸ ბათუმის სახალხო გვარდიის არსებობა დასტურდება, როგორც რუსული დაზვერვის ორივე მონაცემით, ასევე გენერალ ოდიშელიძის მოხსენების მიხედვითაც. იხ: Материалы стратегической разведки РСФСР., გვ. 28; სცსა. ფონდი №1874 აღწერა 1, საქმე 5. ფურც. 24; ი. ოდიშელიძე. საქართველოს დამარცხების მიზეზები. გვ. 384.

²⁹ ა. კვიტაიშვილი. რუსეთ-საქართველოს ომი 1921 წელს საქართველოს ოკუპაცია რუსეთის მიერ, გვ. 125; გ. მაზნიაშვილი. მოგონებანი, გვ. 160.

³⁰ Материалы стратегической разведки РСФСР., გვ. 28.

რაიონის მიხედვით მოიხსენიებს.³¹

ამრიგად ჩატარებული კვლევის შედეგად, ჩვენთვის ცნობილი გახდა სახალხო გვარდიის რეგულარული ნაწილების ზუსტი დასახელება, რაოდენობა, შიდა სტრუქტურა და საშტატო რიცხოვნობა. ასევე ჩვენთვის ცნობილი გახდა სარეზერვო ბატალიონების ზუსტი რაოდენობა, დასახელება, გაწვევის ოლქები, რაიონები და ასევე ამ ბატალიონების კანონპროექტში გაწერილი რიცხოვნობა, რაც რეალურ სამობილიზაციო შესაძლებლობებთან ყველაზე ახლოს უნდა იდგეს.

³¹ სცსა. ფონდი №1874. აღწერა 1. საქმე 5. ფურც. 24. პავლე სიტინი ჩამონათვალში მოიხსენიებს შულავერის ბატალიონს, რომელიც სინამდვილეში თბილისის მეოთხე ბატალიონია, რადგანაც მეოთხე ბატალიონში გვარდიელებს იწვევდნენ მანგლისისა და ბორჩალოს რაიონებიდან, ბორჩალოს რაიონში კი შულავერიც შედიოდა.

მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჯორდანია და მთავარი შტაბის წევრები ჯავშანავტომობილის ფონზე
© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის
მუზეუმი (გურამ შარაძის კერძო კოლექცია)

სახალხო გვარდიელები შაშხანებით და ტყვიამფრქვევებით
© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის
მუზეუმი (გურამ შარაძის კერძო კოლექცია)

დიმიტრი სილაქაძე. საქართველოს I დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო
გვარდიის საორგანიზაციო-საშტატო სტრუქტურა და რიცხოვნების
საკითხისათვის

სახალხო გვარდიის ჯავშანმატარებელი „რესპუბლიკელი“ და მისი ეკიპაჟი. (ზედა რიგში მარცხნიდან
პირველი ჯავშანმატარებლების რაზმის მეთაური ვალდია გოგუაძე)

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის
ბუზეუმი (გურამ შარაძის კერძო კოლექცია)

Dimitri Silakadze

**REGARDING THE STRUCTURE AND THE QUANTITY OF THE
NATIONAL GUARDS' ORGANIZATIONAL STAFF IN THE FIRST
DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA**

Summary

There existed two types of armed forces in the First Democratic republic of Georgia (1918-1921): the Regular Army and the National Guard, which was based on volunteer principle. The latter one during the peaceful times was assigned under the command of the Head of the Government. However, in case of war it should be subordinated to the Commander in-Chief. The National Guard's ruling body was the Main Staff, which consisted of 21 members and was elected for one year by National Guards' Congress. The Guard was composed from regular units and reserve battalions. The Soviet Russian intelligence and the memoirs written by Georgian military commanders are giving various military data regarding the quantity of the National Guard's units and the structure of its organizational staff. According to the documents obtained from the Historical Archive of Georgia, we were able to specify the above mentioned details.

The National Guard comprised of the following regular units:

1. Special infantry Battalion;
2. Cavalry squadron;
3. Artillery brigade;
4. Special detachment of machine-guns;
5. Group of Armoured cars;
6. Armour-carrier detachment;
7. Brigade of Engineers;
8. Tank squadron.

In total: 2113 soldiers; 24 cannons; four armoured cars; four armoured trains, and two Mark-V tanks.

There were enrolled 19 battalions of reserve infantry in the Guard. After the beginning of warfare, the Guardsmen were gathering in local battalions (by regions and districts) within 24-48 hours. The overall mobilization capacity varied between 11,000-12,000 warriors.